

עמק השבוע

עיונים וביאורים במהות הימים בשבוע הבא
מאת הר"ה ג'ר' ראובן מלך שווארץ שליט"א
מחבר סדרת הספרים גינת ראובן, עמקי ראובן ומני ראובן

קריאת התורה בשבת חול המועד

בחריש ובקציר תשובות להורות שקציר עומר דוחה שבת דמיירי בשבת חוה"מ, ודו"ק. עכ"ל. אולם עדיין צ"ב לכאורה, דמהו הקשר בין הענין דלוחות שניות, שזהו המדובר שם בפרשת כי תשא לשבת שחל בין שני ימים טובים. וצע"ע בזה.

בסוף פרשת וזאת הברכה דאיתא וז"ל והנה בשבת חוה"מ קורין ראה אתה אומר אלי כו' גמ' מגילה דף ל"א, והטעם ששם כתוב "ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשובות" תוך המועדים אחר הפסח וקודם העצרת, וזה כשבת חוה"מ שחג לפניו וחג לאחריו, ולכן כתוב שם

הנה בין בשבת חוה"מ פסח ובין בשבת חוה"מ סוכות הקריאת התורה היא בפרשת המועדים שבפרשת כי תשא, ומהא שיש אותה קריאת התורה בשתי סוגי שבת חוה"מ משמע לכאורה שיש קשר מיוחד בין האי פרשה להמושג בכללות דשבת חוה"מ. ועיין במשך חכמה

אסיפה בשביעי של פסח

במשנה תורה באמרו וביום השביעי עצרת לה' אלהיך לא תעשה מלאכה. עכ"ל. הרי שענין האסיפה בשביעי של פסח הוא שנאספו בו ישראל יחדיו בקריעת ים סוף ושרו שירה לה' וע"ז נקבע שמו ומהותו של היום בשם עצרת שעיצומו של היום הוא יום אסיפת העם שבו נאספו ונעצרו ישראל לומר שירה ועל זה נקבע היו"ט. ולפ"ז ה"עצרת" היא באמת מיוחדת לשביעי של פסח.

אלא דמלשון הספורנו היה נראה דענין העצרת קאי על העצרת שהיתה בשעת קריעת ים סוף, שאז הוא שנעצרו ישראל יחדיו ושרו שירה, אמנם מלשון התרגומים הנ"ל משמע שאף לדורות נקבע היום ליום של עצירה ואסיפה, שכתב בלשון ציווי וביומא שביעאה כניש קדם ה' אלהך, ומבואר שגם בזמננו יש לנו להתאסף יחדיו ביום השביעי.

הנה לא נתבאר בתרגום אונקלוס על איזה ענין מתאספים בשביעי של פסח, אבל בלשון התרגום יונתן בן עוזיאל הנ"ל מצינו בהדיא מה הוא ענין האסיפה לדורות, עיי"ש דאיתא כנ"ל ביומא שביעאה ההוא תהון כנישין בתושבחה קדם הי' אלהכון, הרי שהוסיף שהוא ציווי לדורות שתהון כנישין בתושבחה, שאנו מצוים גם היום להתאסף בשביעי של פסח ולשבח את הקב"ה, וזהו ענין העצרת המיוחדת בשביעי של פסח.

וא"כ אפשר שיש בהאי אסיפה ענין מיוחד לשביעי של פסח, ואפשר דמוטל עלינו להיות "כנישין בתושבחה", ומוטל עלינו לומר שבחים מיוחדים להקב"ה בהאי אסיפה.

על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות וכו' גמרא מנה"מ אמר רבי יוחנן משום רבי ישמעאל נאמר עצרת בשביעי של פסח ונאמר עצרת בשמיני של חג מה להלן לתשלומין אף כאן לתשלומין מופנה דאי לא מופנה איכא למיפרך מה לשביעי של פסח שכן אינו חלוק משלפניו תאמר בשמיני של חג שחלוק משלפניו לאיי אפנויי מופנה מכדי מאי עצרת עצור בעשיית מלאכה הכתיב לא תעשה מלאכה עצרת דכתב רחמנא למה לי אלא שמע מינה לאפנויי. הרי מבואר דהבבלי סובר ד"עצרת" הנאמר בשביעי של פסח היינו "עצור בעשיית מלאכה", ולא ענין אסיפה. וגם מסוגיא זו מבואר שלהבבלי אין ללמוד מ"עצרת לד' אלקיך" שיש אסיפה מיוחדת בשביעי של פסח.

אבל בדברי התרגומים הנ"ל נראה שהבינו דה"עצרת" בהאי קרא היא באמת אסיפה מיוחדת לשביעי של פסח.

ועי' גם בספורנו שם בפ' ראה דאיתא וז"ל וביום השביעי עצרת נעצרו בו ישראל יחדיו לעבודת האל ית' ושרו לו שירה בשביעי של חג המצות לפיכך נקדש אותו היום ולא תעשה מלאכה כי לולא זה לא הי' השביעי קדוש כלל כמו שהוא הענין בחג הסוכות שאין השביעי שלו מקרא קדש. עכ"ל. וכ"ה בספורנו בויקרא פכ"ג פל"ו וז"ל ובהיות שביים שביעי של פסח נעצרו ישראל עם משה יחדו לשורר לאל יתברך כאמרו אז ישיר משה ובני ישראל קדש אותו היום להיות עצרת לה' אף על פי שלא היתה התשועה בתחלת היום וזה באר

עיי' בפרשת ראה דכתיב "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לד' אלהיך לא תעשה מלאכה", והכוונה לשביעי של פסח. ועיי"ש באונקלוס דאיתא וז"ל שתא יומין תיכול פטירא וביומא שביעאה כניש קדם ד' אלהך לא תעבד עבידא. עכ"ל. ועי' גם בתרגום יונתן דאיתא וז"ל וביומא שביעאה ההוא תהון כנישין בתושבחה קדם ד' אלהכון לא תעבדון עיבידתא. עכ"ל. הרי דפירשו דעצרת היא מלשון "כנוש" ו"אסיפה", ומבואר ד"עצרת לד' אלקיך" היא ענין לעשות "אסיפה קדם ד' אלקיך".

הנה עיי' במס' פסחים דף סח ע"ב דתניא רבי אליעזר אומר אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה רבי יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתיה וחציו לבית המדרש ואמר רבי יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם רבי אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ורבי יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם. הרי מבואר ד"עצרת לד' אלקיך" אינו פסוק מיוחד לשביעי של פסח, אלא הוא דין כללי הנוגע לכל ימים טובים שיש להיות "יושב ושונה", ולפ"ז אין ללמוד שיש אסיפה מיוחדת בשביעי של פסח. וכן עי' במסכת חגיגה דף ט ע"א (שיש סוגיא הנוגעת במיוחד להאי יומא, היום האחרון של הרגל) דאיתא משנה מי שלא חג ביום טוב הראשון של חג חוגג את כל הרגל ויום טוב האחרון של חג עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו

הנה לכאורה יש לטעון דהפוסקים לא הזכירו חיוב מיוחד לאסוף בשביעי של פסח מלבד האסיפות שמאספים בכל ימים טובים כגון תפילות והלל וקריאת התורה. ואפשר דהיינו משום דקיי"ל כשיטת הבבלי הנ"ל. אולם יש שכן נוהגים לעשות "אסיפה מיוחדת בתושבחה" בשביעי של פסח, עיין בספר נטעי גבריאל הלכות פסח חלק שלישי פט"ו ס"א דאיתא וז"ל מנהג בכמה קהלות להתכנס בבית המדרש כחצות הלילה לומר השירה פסוק בפסוק וכו' כ"כ במנהגי א"י וכו' עומדים בחצות הלילה וקורין עד קריעת ים סוף שבמדרש ויושע ומרננים ברינה של תורה עד הבוקר ואומרים בקשות ובסיום הבקשות עומדים על רגליהם ואומרים בקול נעים מזמור בצאת ישראל ממצרים וכו' במנהגי א"י שם ולאחר עמוד השחר מתקבצים בכל בתי הכנסיות ובתי מדרשות ואומרים השירה של ים בקול נעים וערב וזמרה פסוק בפסוק בזמור מיוחד הש"ץ קודם ואחריו הקהל וכו' וכ"כ לוח א"י הרבה נוהגים לשבת בבית הכנסת במסיבת מרעים לכבוד יום טוב שרים שירי חג ובמיוחד את הפסוקים המשייכים לעניני דיומא כגון המעביר בניו בין גזרי ים סוף וכו' ובהגיע חצות הלילה קמים ואומרים את שירת הים בצוותא ובצבור בניגון ובהטעמה מיוחדת פסוק בפסוק וכו' ומנהג עיר לבוב שבליבי שביעי של פסח מתאספים כל בני העיר לבית הכנסת ומביאים אפי' התינוק מעריסתו ושרים את השירה בחצות והטעם להחדיר את האמונה. עכ"ל. ועי' בספר מועד לכל חי סימן ד' ס"ק ל"ח דאיתא וז"ל באשמורת הבוקר צריך זהירות וזריזות לקום, ויצוה לאחרים שיעורוהו כדי לומר השירות, עלית על כולנה אחרון חביב שירת הים לאומרה בקול נעים ובכונה גדולה ובציבור, ויחשוב כאילו עבר בים בעת ההיא. עכ"ל. הרי שיש שנוהגים להתאסף באסיפה מיוחדת לשביעי של פסח ואומרים שבחים להקב"ה. ועי' בס' מזמור לדוד ח"א עמ' שד"מ דאיתא וזת"ל ענין זה צ"ב טובא דהיכן מצינו והיכן נצטוונו בשביעי של פסח להתאסף יחד לומר שירות ותשבחות יותר מכל יו"ט, והרי אין גומרין בה אפילו את ההלל, ובהכרח ענין זה מיוחד לשביעי של פסח משום שבו נעצרו ישראל יחדיו ואמרו שירה על הים כדברי

הספורנו דכמו כן גם אנו נתאסף יחדיו בשביעי של פסח בתושבחה לומר שירה כמותם אך לא נתברר היכן נצטוונו במיוחד לומר שירה ביום העצרת דשביעי של פסח, ונראה דהנה עי' בתורעק"א במגילה סוף"ג שהביא מהלח"מ בשם הירושלמי דאפילו בזמניהם שלא היו השבעה קרואים מברכים לפניה ולאחריה אלא העולים ראשון ואחרון אבל האמצעים לא היו מברכים כלל בד' קריאות הללו היה העולה מברך לפניהם ולאחריהם, וצ"ב מה מיוחד בד' קריאות הללו שברכו עליהם ברכות מיוחדות, והנה ענין קריאת הקללות שבתו"כ ובמשנ"ת שטעונים ברכה לעצמם יש להבין שיש להם דין קריאה מיוחד מתקנת עזרא לקרוא פרשת הקללות כדאיתא במגילה דף לא ע"ב עזרא תיקן להן לישראל שיהו קורין קללות שבתו"כ קודם עצרת ושבתונה תורה קודם ר"ה, ומבואר לכאן' דהוא דין קריאה בפנ"ע ולא מצד סדר קריאת הפרשה שבכל שבת, ולפ"י מבואר הטעם שמברכים על קריאת הפרשיות הללו ברכות מיוחדות שיש לקריאת הקללות דין קריאה לעצמם שחייבים לקרוא פרשת הקללות ואינם בכלל סדר שאר הקרואים, ועל קריאת התורה של הז' קרואים מברך הראשון והאחרון לכולם כי קריאת כל הז' קרואים דין קריאה אחת להם ועל כולם מברכים ברכה אחת לפניהם ולאחריהם, אבל קריאת הקללות יש לה דין קריאה מצד עצמם ואינם בכלל דין קריאת שאר הקרואים וע"כ טעונים ברכה לעצמם ומברכים עליהם לפניהם ולאחריהם, ועל דרך זה יש לבאר ענין קריאת פרשת עשרת הדברות שטעונה ברכה לעצמה, דידוע מה שביאר הגר"ח מה שקוראים בחג השבועות בטעם העליון ובסדר קריאת התורה של פרשת יתרו ופרשת ואתחנן קוראים בטעם התחתון כדאיתא במג"א סי' תצ"ד, דקריאת עשרת הדיברות בחג השבועות אינה מדין קריאת התורה של קריאת המאורע אלא יש דין מיוחד של קריאת דיברות ובקריאה של דיברות יש לקרוא כל דיבור ודיבור בפנ"ע ולכך קוראים בטעם העליון, ויש להוסיף שכדבדיו מבואר בילקוט שמעוני פר' יתרו דאיתא אמר הקב"ה לישראל בני היו קורין את הפרשה הזו בכל שנה ואני מעלה עליכם כאילו אתם עומדים לפני בהר סיני ומקבלין

את התורה וממילא מובן לפ"י הטעם שמברכים לפניה ולאחריה כמו שנתבאר לעיל לענין ברכת קריאת הקללות דמאחר שיש דין קריאה מיוחדת לקרוא עשרת הדיברות ואינה בכלל סדר קריאת הפרשה של היום יש בה חובת ברכה לעצמה לפניה ולאחריה וכו' ממילא נראה לבאר על דרך זה גם ענין הברכה לפני ולאחרי קריאת שירת הים שגם בה נתקנה דין קריאה מיוחדת לקרוא שירת הים בשביעי של חג ואין דין קריאה זו מצד סדר קריאת מאורע היום אלא יש בה דין קריאה מיוחדת לקרוא שירת הים, עפ"י יש להבין מה שהבאנו מהתרגום יב"ע דשביעי של פסח נקבע להיות חג העצרת לדורות שתהוון כנישין בתושבחה קדם ה' אלהכון דגם היום יש עלינו חובה בכל שנה ושנה להתאסף יחדיו ולשבח לפני הקב"ה בקריאת שירת הים דחוץ ממה שהיה אז בשעת קריעת ים סוף עצרת ואסיפה של כלל ישראל לומר שירה גם היום בכל שנה ושנה יש עלינו חובה להתאסף ולומר שירת הים בקריאת התורה כדילפינן בירושלמי מ"לאמר" לאמר לדורות, דעי' בירושלמי בסוטה פ"ה ה"ו דאיתא אז ישיר משה וכו' ויאמרו לאמר מה ת"ל לאמר לאמר לדורות, ולמדנו לפ"י שזהו עיקר עבודת עיצומו של יום העצרת הזה דשמו של היום נקבע על ענין זה להיות יום של עצרת להתאסף ולשבח בתושבחה קדם ה' ולומר אשירה לה' כי גאה גאה ה' ימלוק לעולם ועד. עכ"ל.

ויש לציין בזה להא דאיתא בכלבו סימן נ"ב וז"ל נהגו בשביעי של פסח ובראשון של עצרת לתרגם הפרשה כולה כדי להבין לנשים ולעמי הארץ הניסים והנפלאות ולשכך אזנם ויתנו לה' שבח והודאה על הדבר כי באותו הזמן שנקבע המנהג היו מדברים הכל בלשון ארמית ובזמן הזה לא זו המנהג ממקומו אבל הוסיפו עליו לדרוש עשרת הדברות בלעז וכן בשביעי של פסח מויושע עד סוף השירה ומספרים נפלאות שעשה לנו ה' ולאבותינו בלשון שיבני הכל, וגם דורשין מה שעתיד הקב"ה לעשות כשיוציאנו מן הגלות כמו שאמרו ז"ל בניסן נגאלו ובניסן עתידין להיגאל ושעתיד להחיות המתים לימות המשיח לחזק לב מי שאינו יודע בענין הגואל ותחיית המתים. עכ"ל.

שלוש סעודות בשביעי של פסח

שאכילה ושתייה במועדות בכלל מצות עשה לא יהיה אוכל ושותה כל היום כולו אלא כך היא הדת בבקר משכימין כל העם לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ומתפללין וקורין בתורה בענין היום וחוזרין לבתיהם ואוכלין והולכין לבתי מדרשות קורין ושונין עד חצי

האכילה או שהיה מתענה תמיד פטור משלש סעודות וצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות וכן בימים טובים. עכ"ל. ובפשוטו מבואר מדברי הרמב"ם דגם ביו"ט איכא דין שלש סעודות. (ועיין גם בפ"ו מהל' יו"ט ה"ט דאיתא וז"ל אע"פ

עיין ברמב"ם בפ"ל מהל' שבת ה"ט דאיתא וז"ל חייב אדם לאכול שלש סעודות בשבת אחת ערבית ואחת שחרית ואחת במנחה וצריך להזהר בשלש סעודות אלו שלא יפחות מהן כלל ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה סועד שלש סעודות ואם היה חולה מרוב

היום ואחר חצי היום מתפללין תפלת המנחה וחוזרין לבתיהן לאכול ולשתות שאר היום עד הלילה. עכ"ל. הרי שהזכיר אכילה בבוקר ואכילה אחרי מנחה. וכן הבין הטור באו"ח בסי' תקכ"ט בדעת הרמב"ם.

ועיי' בספר טעמא דקרא עמ' רל"ה בהנהגות החזו"א דאיתא וז"ל גם ביו"ט אכל סעודה שלישית. עכ"ל. וכן מבואר בארחות רבינו ח"ב עמ' ק"י ובמועדים וזמנים ח"ז סי' קנ"ג בהגה"ה, שהחזו"א אכל ג' סעודות ביו"ט. (אולם עיי"ש בארחות רבינו דאיתא דביום א' דר"ה לא אכל כי ה' מאוחר ולא אכל משום סעודת ליל ב' דר"ה).

אבל הרבה פוסקים חולקים על הרמב"ם (והחזו"א), ועיי' בשו"ע בסי' תקכ"ט דאיתא וז"ל ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית. עכ"ל.

והנה יש בזה "שיטה אמצעית", דעיי' במג"א בסי' תקכ"ט ס"ק ה' דאיתא וז"ל ולא נהגו לעשות בו סעודה שלישית, וכ"מ בסוכה פ"ב דאין חייב לאכול אלא ב' סעודות, וכ"כ התיו"ט פ"ה דמעשר שני מ"י, אבל בסדר היום כתב טוב שיאכל פירות בסעודה ג', והכל בו כתב שמזה נתפשט המנהג לאכול ביו"ט תבשיל אחד יותר שיחשב במקום סעודה ג' ואע"פ שאין מפסיק בברכת המזון רי"ו. עכ"ל. וכ"ה במ"ב שם בס"ק י"ג וז"ל הנה יש מאחרונים שכתבו דאין נוהגין לעשות סעודה ג' בפת מ"מ טוב שיאכל פירות, ויש שכתבו שמזה נתפשט המנהג לאכול ביו"ט תבשיל אחד יותר בשחרית שיחשב במקום סעודה ואע"ג דבשבת אין מועיל זה לענין סעודה ג'. עכ"ל.

והנה הדברים נראים תמוהים לכאורה, דממ"נ, אם יש חיוב ג' סעודות ביו"ט כמו בשבת אז גם ביו"ט יש לאכול עוד סעודה עם פת, ואם אין חיוב ג' סעודות ביו"ט אז א"צ לאכול כלום. והנה עיי"ש בכלבו (סי' נ"ח) דאיתא וז"ל וחייב אדם לאכול שלש סעודות בימים טובים כמו בשבתות ולקבוע שלשתן על היין ולבצוע על ב' ככרות שלמות זכר למן שלא היה יורד ביום טוב והיה משנה מבערב וכו' כל זה דעת הרמב"ם ז"ל יש כתבו שהסעודה השלישית ביום טוב היא כשאוכלין תבשיל אחד לבד הראשון ואף על פי שאין מפסיק בה בברכת המזון ולא החמירו לעשותן רק בשבת לפי שגם בשבת לא מצאנו המצוה הזאת מבוארת בתורה רק מדקדוקי המקראות ואינן אלא אסמכתא בעלמא ודי לנו לדקדק בה בשבת משום חומרא דשבת לא ביום טוב שאנו אופין ומבשלין בו כל צרכי היום. עכ"ל. (והדברים הובאו בקיצור בבית יוסף שם וז"ל י"א שצריך לעשות בו שלש סעודות וכו' וכתב הכל בו שיש שכתבו שהסעודה השלישית ביו"ט היא כשאוכלין תבשיל אחר לבד הראשון ואע"פ שאין מפסיק בה בברכת המזון ולא החמירו לעשותן רק בשבת. עכ"ל.) ועיי"ש במחצית השקל שכתב דטוב שיאכל פירות משום דלפי היש אומרים בסוף סימן רצ"א יוצא ידי חובת סעודה ג' בפירות. ועדיין צ"ב. ועכ"פ אי אפשר לפרש כך את דברי הכלבו, דהא לכ"ע אין יוצא סעודה ג' בשבת אם אוכל עוד תבשיל בתוך הסעודה. והנה כל זה הוא ביו"ט דעלמא, אבל בשביעי

של פסח יש סיבה מיוחדת לאכול עוד סעודה, דעיי' במעשה רב אות קפ"ה דאיתא וז"ל והיה מחבב מאד מצות אכילת מצה כל שבעה וביום טוב אחרון היה אוכל סעודה שלישית אעפ"י שלא היה אוכל שלש סעודות בשאר יום טוב מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנו הולך לו. עכ"ל. ועיי"ש במהדורה חדשה במילואים דאיתא וז"ל כתב הכלבו בהל' ליל הסדר בשם ה"ר אשר שמעתי שנהגו הקדמונים לאכול כזית מצה באחרונה ביום כמו בלילה, ע"כ, והו"ד בדרכי משה סי' תע"ז וכתב ולא ראיתי מנהג זה גם אין טעם לאכול ביום דהא אינו בא אלא זכר לפסח ופסח לא נאכל אלא בלילה ע"כ, ויש שביארו שהמנהג הוא לאכול מצה ביום אחרון של פסח וזהו כמו מנהג רבינו המבואר כאן. עכ"ל.

ועיי' ברמב"ן בפרשת ראה דאיתא וז"ל והוסיף וביום השביעי עצרת וטעמו, ששת ימים תאכל מצות והשביעי עוד עליהם עצרת, והטעם שתהיו עוד נעצרים לפניו לאכול המצות ובעבור שאמר עצרת היא ויהיה במשמע להיות נעצר על אכילת המצות בלבד כימים אשר לפניו, הוצרך להזהיר שלא תעשה מלאכה. עכ"ל. הרי לפי הרמב"ן יש פסוק מיוחד המלמד שתהיו עוד נעצרים לפניו לאכול המצות.

וא"כ נראה דאף מי שאינו אוכל מצות בשאר ימי הפסח (חוץ מלילה ראשון כמובן שאז הכתוב עשאו חובה), אבל בשביעי של פסח לכאורה יש לו לאכול מצות, דרק עיי"ז הוא מקיים האי ענין להיות עוד נעצרים לפניו לאכול המצות.

שלוש סעודות בשביעי של פסח בחוץ לארץ

הנה עיי' בארחות רבינו ח"ב עמ' ק"י שאחרי שהביא כנ"ל דהחזו"א אכל ג' סעודות ביו"ט, איתא וז"ל ראיתי את מו"ר (הקה"י) צוק"ל אוכל סעודה שלישית עם לחם משנה וכן אכל בשר ודגים ושתה קצת יין בשביעי של פסח בשבועות ביום ב' דר"ה ביום א' דסוכות בשמיני עצרת, ראיתי בכלום שאכל יחד עם ב"ב, אמר לי מו"ר צוק"ל טעמו שאוכל את

הסעודה השלישית כדי ללוות את היו"ט ולא מחיוב ג' סעודות והסתמך בזה על הגר"א ז"ל. עכ"ל. הרי מבואר שהקה"י הבין דהנהגת הגר"א אינו מיוחד לשביעי של פסח, אלא הוא נוגע בסוף כל יו"ט (והיינו מה שנקרא "נעילת החג"). והנה לפי הבנה זו של הקה"י, אפשר דבחו"ל הענין הוא לאכול עוד סעודה באחרון

של פסח, ולא בשביעי של פסח, משא"כ לפי אידך הבנה הנ"ל בהנהגת הגר"א דהוא ענין מיוחד בשביעי של פסח, ולא בשאר ימים טובים, א"כ אפילו בחו"ל יש לאכול עוד סעודה בשביעי של פסח. אלא דבחו"ל אם אוכל עוד סעודה בשביעי של פסח צריך ליהרר לאכלה באופן שזה לא יפריע לסעודת ליל יו"ט אחרון.

אסרו חג

עיי' בשו"ע או"ח סי' תצ"ד דמבואר דאסור להתענות במוצאי חג השבועות. ועיי' ברמ"א בסי' תכ"ט דאיתא וז"ל ונוהגין להרבות קצת באכילה ושתיה ביום אחר החג והוא אסור חג. עכ"ל. והנה עיי' במס' תענית דף יז

ע"ב דאיתא ממגילת תענית דשבתות וימים טובים הן אסורין לפניהן ולאחריהן מותרין משום דדברי תורה אין צריכין חיזוק. וצ"ב איך דברי השו"ע והרמ"א מתאימים עם המבואר בגמ'.
ג

והנה לכאורה היינו אומרים דליכא קושיא כלל, דהשו"ע רק מיירי במוצאי חג השבועות, וכיון דרק מיירי ביו"ט אחד י"ל דהוי יוצא מן הכלל. והרמ"א כתב "נוהגין" להרבות באכילה, הרי דהוי מנהג, ולא מדינא, וא"כ

י"ל דהגמ' מיירי מדינא והרמ"א מיירי ממנהגא, וליכא קושיא.

והנה עיין בשבלי הלקט סי' רס"ב דאיתא וז"ל ואפילו מוצאי יו"ט צריך אדם לשמוח ולמעט בהספד ובתענית דכתיב אסרו חג בעבותים אמרה תורה עשו איסור לחג, וכתיב בעזרא וביום עשרים וארבעה לחדש הזה נאספו בני"צ בצום ובשקים וגו', ובירושלמי ע"ז מפרש למה לא עשו כן בעשרים ושלשה שהרי חול היה במוצאי חג הסוכות משום ברי' דמועדא פי' יום שלאחר המועד קרי ברי' דמועדא הוא יום אסרו חג כמו שפירשנו וכו', ורבינו ישעי' ז"ל כתב במס' חגיגה פ' אין דורשין ומותרין בהספד ותענית ורמינהו כו' ל"ק כאן ביו"ט שחל אחר השבת פי' אסור בהספד וכאן ביו"ט שחל להיות בשבת מיכן מוכיח שאסור להתענות במוצאי חג השבועות אפילו בזה"ז דהא ר' טרפון בימי חורבן היה וכבר פירשנו שגם שאר ימים טובים שוין בזה מדברי קבלה כמו שמפורש בעזרא. עכ"ל.

הרי שיש ב' שיטות בשיבולי הלקט, שיטה א' שהענין דאסרו חג הוא בכל מוצאי יו"ט, ושיטה ב' שהוא רק במוצאי שבועות, וחזינן דבשיטה א' כתב "למעט" בהספד ותענית ולא כתב דאסור בהספד ותענית, אבל בשיטה ב' כתב דאסור להספיד ולהתענות במוצאי שבועות.

ולכאן א"ש לומר דהדברים מתאימים מאד עם הנתבאר. דשיטה א' סוברת דענין זה הוא בכל מוצאי יו"ט, וא"כ בע"כ דאינו "איסור" להתענות דהא ראינו להדיא במס' תענית (ממגילת תענית) דמותר להתענות במוצאי יו"ט, וא"כ אם "אסרו חג" הוא בכל מוצאי יו"ט בע"כ דאינו איסור להתענות, דהא אין איסור להתענות במוצאי יו"ט, ולכן כתב ש"יתמעט" בתענית והספד, והיינו על דרך דברי הרמ"א דנוהגין להרבות באכילה ושתי' אבל אינו איסור גמור להתענות. (ולכאורה גדר הדברים הוא שיש מעלה לאכול ולשתות כמו שמבואר בפסוק בתהלים אבל אינו חיוב גמור לאכול ולשתות, ולכן בעזרא לא קבלו תענית על הציבור דאם כן לא מניחים להם לעשות המעלה דאכילה ושתי', אבל אם יחיד בוחר לקבל תענית לית בזה איסור.) אבל שיטה ב' סוברת דענין זה הוא במוצאי שבועות לחוד וא"כ שפיר אפשר דהוא איסור גמור להתענות, ד"ל דלית מזה סתירה להסוגיא בתענית ד"ל דמוצאי שבועות הוי

יוצא מן הכלל, והיינו על דרך דברי השו"ע דבמוצאי שבועות אסור להתענות.

[השבלי הלקט הביא השיטה ב' הנ"ל בשם ר' ישעי', והיינו הרי"ד, וזה מתאים עם המבואר בתוס' רי"ד בחגיגה דף י"ח, עיי"ש, וזה גם מתאים עם המבואר בשלטי הגבורים במס' תענית שם, דעיי"ש שהרי"א ז"ל כתב וז"ל ימי ראשי חדשים ושאר יו"ט שהן מה"ת הן אסורין לפניהם ולאחריהם מותרין בהספד ותענית וכו', יו"ט של חג השבועות אע"פ שהוא מה"ת יום של אחריו אסור בהספד ותענית מפני שיום טבוח הוא אבל אם חל בשבת מותר שלא לקיים דברי הצדוקין וכו' כמו שמבואר בחגיגה בפרק אין דורשין בעריות וכן ביאר שם מו"ה. עכ"ל. וידוע דמו"ה היינו הרי"ד הרי מבואר מג' מקומות דזהו שיטת הרי"ד דבמוצאי שבועות לחוד אסור להתענות.]

הנה עיין בבואר הגר"א בסי' תצ"ד דאיתא וז"ל אסור להתענות כמ"ש בפ"ד דסוכה כל העושה איסור לחג כו' וכפירוש השני של רש"י ובירושלמי קורא לאסרו חג בנה דמועדא וכו' ובפ"ב בחגיגה מעשה ומת אלכסא בלוד ובאו כו' לכך כתבו כאן. עכ"ל. הרי דס"ל דהאיסור תענית במוצאי שבועות הוא משום דהוי "אסרו חג". [ופשוט דפירש כן משום הקושיא דאם האיסור להתענות במוצאי שבועות הוא משום דהוי יום טבוח אז קשה הרי בפשוטו בית הלל אינם סוברים היסוד דיום טבוח.] וזהו תמוה לכאורה כנ"ל, דהא ע"פ המבואר במס' תענית שם אי אפשר לומר ד"אסור" להתענות באסרו חג.

וראיתי דהגר"א עצמו הביא ראי' זו לעיל בסי' תכ"ט, דעיי"ש בבואר הגר"א דאיתא וז"ל ונוהגין להרבות כו' אבל מותר להתענות כמ"ש בספ"ב דתענית שבתות ויו"ט כו' ושם ה"נ לא נצרכה כו' ובחגיגה י"ח א' מעשה כו' מפני כו' הא לא"ה מותר להתענות. עכ"ל. והנה לכאורה יש סתירה בין דברי הגר"א בסי' תכ"ט לדבריו בסי' תצ"ד, אבל לכאורה גם יש קושי בדבריו בסי' תצ"ד לעצמם, דבסי' תכ"ט הביא ב' ראיות שאין איסור להתענות באסרו חג, חדא ממס' תענית וחדא ממס' חגיגה, והנה בדבריו בסי' תצ"ד הוא יישב הראי' ממס' חגיגה, שהוא כתב "מעשה ומת אלכסא בלוד ובאו כו' לכך כתבו כאן", אבל הוא לא יישב הראי' ממס' תענית, והיינו כקושייתנו הנ"ל דאיך אפשר לומר ד"אסור" להתענות באסרו חג, הרי מפורש בתענית דמותר להתענות.

וראיתי בתורת רפאל הלכות פסח סימן ע"ח שהביא דברי הגר"א וכתב וז"ל נראה דלהכי מפרש הגר"א ז"ל דברי המחבר בסי' תצ"ד דמוצאי שבועות לאו דוקא דהוא הדין בכל אסרו חג היינו משום דמקור דברי המחבר שם הוא מהאגור שהובא בב"י שם, ושם מבואר כדברי הגר"א וכו' והנה מקור דברי האגור הוא מהשבולי הלקט וכו'. עכ"ל. הרי מבואר דהמקור לדברי הגר"א הוא מהשבולי הלקט, והרי נתבאר דהשבולי הלקט התייחס להקושיא הנ"ל וכתב "למעט בהספד ובתענית", ולא אסור בהספד ובתענית, וא"כ באמת קשה איך אפשר לומר דזהו הפירוש בדברי השו"ע, הרי השו"ע כתב אסור להתענות, וזהו להדיא נגד הסוגיא בתענית.

והנה י"ל דמצד הדין "אסרו חג" אפשר לאכול ולשתות בלילה מיד אחרי החג, ואז מותר להתענות ביום שאחרי החג וכדמבואר במס' תענית, והא דאיתא בשו"ע ע"פ הגר"א דאסור להתענות באסרו חג היינו היכא שלא אכל בלילה, דאז צריך לאכול ביום משום אסרו חג. וא"ת א"כ למה התענו בעזרא ביום כ"ד ולא אכלו בלילה ועי"ז היו יכולים להתענות בכ"ג. י"ל דחששו שיש שלא אכלו בלילה. עוד י"ל ע"פ מה שראיתי בתורת רפאל שם דלא קבעו צום ביום כ"ג משום דהתם קבעו תענית צבור, ובתענית ציבור צריכים להפסיק מבעו"י דגם בלילה אסור לאכול כמ"ש הרמב"ן בספר תה"א (הביאו הר"ן ספ"א דר"ה) וכ"ה בתוספתא פ"ב דתענית מה בין תענית יחיד לת"צ אוכלין ושותין מבעו"י משא"כ בתענית יחיד ואע"ג דכתיב וביום עשרים וארבעה לחדש נאספו בני"צ בצום וגו' היינו האסיפה היה ביום דמצפרא כנופיא כדאיתא בתענית דף י"ב אבל הצום היה מבערב. וא"ש.

[הנה נקטנו בהנ"ל דאפשר לקיים הענין לאכול באסרו חג במוצאי יו"ט, ולא דוקא ביום אחרי היו"ט. וכן ראיתי כותבים בשם החזו"א. וא"כ יל"ע אם עדיף לאכול בלילה משום זריזין מקדימין למצוות, או האם מעלת זריזין הוא רק במצוות, ולא באכילה באסרו חג שאינו "מצוה". והנה עיין ברמב"ם בפ"ל מהל' שבת ובפ"ו מהל' יו"ט דנראה דגם ביו"ט יש חיוב מלוה מלכה. והנה מי שמחמיר לשיטת הרמב"ם ואוכל במוצאי יו"ט משום מלוה מלכה יל"ע האם הוא גם מקיים בזה הענין דאסרו חג, או מכיון שאוכל לשם מלוה מלכה אין להחשיבו גם לאסרו חג. וצע"ע בכ"ז.]